

دکتر محمدحسین یارمحمدیان

تأثیرات جهانی شدن بر

مقدمه

امروزه بحث جهانی شدن GLOBALIZATION برای جوامع در حال توسعه منجر به بروز چالش‌هایی شده است. این شرایط، به ویژه برای بخش آموزش و پرورش و نظام تعلیم و تربیت، مسائل جدیدی از قبیل تغییرات سریع، بازسازی برنامه‌ها، انتقال انبوه دانش‌های قدیم و جدید، مسائل مدیریت و سازمان‌دهی را به وجود آورده است. هدف اصلی و نقطه توجه برنامه‌ریزان آموزشی و فرهنگی در هر جامعه، در هنگام برخورد با مسائل فوق، اساساً طراحی برنامه‌های آموزشی و فرهنگی مطلوب و کارآمد و نیز تقویت و حمایت از نظام‌های آموزشی برای ایفای رسالت و نقش خود به عنوان عامل مهم در حل مشکلات اجتماعی و تحقق توسعه و پیشرفت ملی بوده است. این امر، روند جهانی شدن و پیامدهای آن را برای جوامع در حال توسعه معقول‌تر و منطقی‌تر خواهد ساخت.

جهانی شدن در کشورهای در حال توسعه
 عصر امروز را عصر انتقال و گذر نامیده‌اند. جوامع پیش‌رفته و مدرن در حال گذر از عصر صنعتی به عصر اطلاعات و جوامع در حال توسعه با تغییرات و تحولات بسیار نامنسجم و برنامه‌ریزی نشده در حال نوشتن و تجدید حیات خود و شکل‌های زندگی اجتماعی‌اند. در هر حال ویژگی بارز این دوران، تغییرات و تحولات گسترده در تمام شئون اجتماع و ارتقای سطح روابط فرهنگی و اجتماعی به دلیل کم‌رنگ شدن مرزهای طبیعی، جغرافیایی و سیاسی است. این پدیده و پدیده‌های همپوش آن، من جمله ارائه نظریات جدید در باب روابط سیاسی و فرهنگی بین جوامع و طرح نظریه دهکده جهانی، نظریه برخورد تمدن‌ها و گفت‌وگوی تمدن‌ها، بحث جهانی شدن را به مثابه یک روند غیرقابل بازگشت درآورده است.
 ملت‌های منزوی، در جامعه آینده جایگاهی

صورت برنامه‌ریزی صحیح و تدوین اهداف واقع‌گرایانه و منطقی، خواهد توانست در تاریخ آینده جهان نقشی را رقم زند.

به رغم این که جهانی شدن، یک فرصت بسیار غیرمنتظره و ایده‌آل برای جوامع در حال توسعه عرضه می‌کند، پیامدهای مثبت و منفی متفاوتی برای جوامع خواهد داشت که بایستی توسط برنامه‌ریزان فرهنگی و آموزشی کشورهای در حال توسعه و به ویژه مسئولان تربیتی و آموزشی کشورها مورد ارزیابی و قضاوت قرار گیرد و سپس با اتخاذ تدابیری، تأثیرات مثبت آن تشدید و تأثیرات و پیامدهای منفی آن کاهش یابد.
 در ارزیابی واقع‌بینانه از مسائل و مشکلات و شرایط جهانی شدن، لازم است برنامه‌ریزان از نوعی مدل و الگو استفاده کنند. این مدل و الگو در حقیقت منعکس کننده فلسفه، رویکرد و راه تفکر در مورد مسائل و حل آن‌هاست و به مدیریت فرهنگی و

نظام تعلیم و تربیت و خانواده

نخواهند داشت و ملتی که بتواند به نوعی خود را در معادله بین‌المللی عرضه کند، با ملل دیگر با توجه به امکان، توان و ظرفیت‌های نسبی خود رقابت کند و در بازار جهانی فرهنگ و تمدن مشارکت کند، جایگاه ویژه‌ای خواهد داشت. به عبارت دیگر کشورهایی که از تمدن و فرهنگ کهن و میراث غنی ادبی، فلسفی و فرهنگی برخوردارند، می‌توانند در هدایت بشر به سمت دور شدن از ستیزه‌جویی و حرکت به سوی آرمان‌های والای انسانی نقشی فعال داشته باشند. چنین کشورهایی قدرت‌های جهانی به شمار خواهند آمد و بقیه کشورها، تبدیل به جزیره‌های جهانی خواهند شد.
 کشور ما از میراث عقلانی عمیقی برخوردار است که ریشه در دین مبین اسلام و تمدن گرانقدر اسلامی - ایرانی دارد و با پشتوانه عظیم تاریخی خود، در

آموزشی جامعه کمک می‌کند. این الگو، مدلی **جهانی شدن، حرکت و تغییری است که حامل پیامدهای آن است و انعکاس آن را در نظام تعلیم و تربیت و خانواده به عنوان دو رکن مهم نظام اجتماعی روشن می‌سازد.**
 جهانی شدن، حرکت و تغییری است که حامل تأثیرات و پیامدهای مثبت و منفی زیادی برای جوامع در حال توسعه‌ای مثل جامعه ماست. این تأثیرات و پیامدها در چهار مقوله فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و فلسفی - روان‌شناختی باید به‌طور عینی و همراه با مثال‌هایی از جامعه خود ما به بحث گذارده شود. اما در این جا، به‌طور خلاصه بعضی از آن‌ها ذکر می‌شود.

الف - روند و تأثیرات فرهنگی

شد و رفتار اجتماعی و زندگی جامعه را دچار عدم ثمربخشی و کارایی خواهند ساخت.

ب) روندها و تأثیرات اجتماعی

جهانی شدن در وهله اول در کشور ما همراه با جوانی جمعیت بوده است، اما در درازمدت این روند به کاهش ازدواج و تشکیل خانواده منجر خواهد شد و پیری جمعیت را در دهه‌های بعد به همراه خواهد آورد. خانواده گسترده که جای خود را به خانواده هسته‌ای در طی دو سه دهه گذشته داده است با تغییر شدید الگو مواجه خواهد شد. بنیان خانواده در صورت عدم تحکیم مبانی آن و عدم توجه به مسئله ازدواج در ابعاد مختلف، عدم تسهیل ازدواج و عدم پیش بینی حمایت‌های کافی اقتصادی، اجتماعی و حقوقی از تشکیل و تداوم و استمرار آن، متزلزل خواهد شد.

ترسیم منطقی راهبردهایی به منظور تسهیل در ازدواج و تشکیل خانواده و تداوم قداست و ارزش آن به دور از شعارزدگی و هیجان‌زدگی و به دور از برنامه‌های قشری و سطحی مرسوم که بدون تضمین تداوم آن، منجر به طلاق‌های زودرس می‌شود، الگوی خانواده و جمعیت را تحت الشعاع قرار می‌دهد.

امروزه در بسیاری از نقاط جهان، جوانان علیه جوامع سنتی در حال شورش‌اند و از همه نظر خود را از فرهنگ سنتی دور می‌دارند، مثلاً با پوشیدن لباس‌های عجیب و غریب و شنیدن موسیقی خاص خود (پاپ) مشکل بزرگی در آموزش و پرورش پدید می‌آورند. آن‌ها خواستار دگرگونی عمیق در همه شئون زندگی‌اند، نوعی جهانی شدن و ورود به خانواده بزرگ جهانی. جهان در حال خروج از فردگرایی و انزوا و ورود به جهان آزاد و دموکرات است. بدیهی است که در جامعه انفورماتیک، گرایش‌های گوناگون سیاسی، مذهبی، اجتماعی و اقتصادی روزبه‌روز شفاف‌تر و واضح‌تر می‌شود و از این رو بر کارگزاران جوامع است که با چاره‌اندیشی‌های مدبرانه از این تنگنا عبور کنند. (لیوچی و دیگران، ۱۳۶۷، ص ۱۵۳).

به علت وقوع انقلاب ارتباطات و فناوری‌های جدید، جوانان به شدت تأثیر پذیرفته، ارزش‌های جدیدی را درک می‌کنند. در عین حال ارزش‌های سنتی و هنجارهای قدیمی در صورتی که نتوانند با ابزارها و روش‌های جدید و عقلانی به نسل جدید انتقال پیدا کنند، کارایی خود را از دست خواهند داد و تضاد بین نسل‌ها، تضادهای گروهی - اجتماعی و کشمکش‌های فرهنگی بین گروه‌ها رخ خواهد داد. این مسئله در هنگامی که افراد آموزش کافی برای استفاده از ارزش‌های عقلانی ندیده باشند و نحوه کنترل ابراز عواطف و احساسات خویش را فراموش کرده باشند، شدیدتر خواهد شد و تعارضات و خشونت‌های اجتماعی و شورشگری و عصیان‌های گروهی و اجتماعی را به همراه خواهد داشت.

از طرف دیگر با رواج و گسترش تحقیقات و ارائه یافته‌های جدید پژوهشی که با سرعت چشم‌گیری در حال زایش است، دانش و معرفت‌های قدیمی روزبه‌روز کارایی خود را از دست خواهند داد و منسوخ خواهند شد. فرهنگ‌های مبتنی بر روش‌ها و دانش‌های قبلی نیز به نوعی تأخیر یا عقب‌ماندگی دچار خواهند

ارزش‌های سنتی و هنجارهای قدیمی در صورتی که نتوانند با ابزارها و روش‌های جدید و عقلانی به نسل جدید انتقال پیدا کنند، کارایی خود را از دست خواهند داد.

تشکیل گروه‌های همسالان و باندهای نوجوانان که ثمره شهرنشینی و شهرگرایی است و قدرت آنان در سلب قسمتی از اختیارات خانواده و مدرسه و عرضه هنجارهای گروهی جدید منجر به تغییر رفتار شدید و رواج هنجارهای گروهی متعارض در خانواده خواهد شد. تشکیل سایر گروه‌های اجتماعی، سیاسی و مذهبی (احزاب - فرقه‌های مذهبی و...) و تأثیرات تکنولوژی‌های جدید ارتباط جمعی نظیر ماهواره و اینترنت به دسته دسته شدن و تشکیل هویت‌های خاص گروهی بین نوجوانان و اشاعه الگوهای رفتاری متفاوت با فرهنگ بومی منجر خواهد شد. تسهیلات در خروج از مرزها، عدم ارضای نیازها و نبود استانداردهای مناسب اجتماعی - سیاسی - اقتصادی، مهاجرت و فرار مغزها را تشدید خواهد کرد.

ج - روندها و تأثیرات اقتصادی

تغییر مالکیت از مالکیت دولتی به مالکیت خصوصی و گرایش به تشکیل سرمایه شخصی و سرمایه‌داری و اصالت یافتن و به رسمیت شناختن مالکیت فردی و خصوصی در مقابل مشکلات اقتصادی موجود مثل کاهش درآمد افراد و

خانواده‌های فقیر، عدم تأمین امکانات لازم و عدم برابری و عدالت اقتصادی در روند جهانی شدن تشدید و موجب تأثیرات روانی وسیعی در بین توده‌های کم درآمد خواهد شد و عدم رضایت آنان را به همراه خواهد داشت که در بعضی موارد منجر به بروز بحران‌هایی خواهد شد.

ورود گسترده زنان به بازار کار و تداوم و گسترش فعالیت اقتصادی زنان در جامعه‌ای که در آن مردها به نوعی با بحران بیکاری دست و پنجه نرم می‌کنند، ترکیب نیروی کار را به هم می‌زند و عواقبی برای خانواده و فرزندان ایجاد می‌کند. فرزندان که ساعات کمی را در کنار پدر و مادر می‌گذرانند، ارتباط عاطفی و اجتماعی کم‌تری با والدین خواهند داشت و تأثیر پذیری آنان از والدین کم‌تر خواهد بود.

به جای اشتغال، کارآفرینی در اولویت برنامه‌های آموزشی جدید قرار خواهد گرفت و به جای تربیت به منظور اشتغال و ثبات شغلی، کارآفرینی و تحرک شغلی مطرح خواهد شد و تربیت یک شغلی جای خود را به تربیت برای چند شغل و انعطاف پذیری خواهد داد.

گسترش صادرات و واردات و ایفای نقش موفق در تجارت جهانی انگیزه بسیار جدی برای توسعه نیروی انسانی ماهر برای تصدی مشاغل تجاری مربوط و افزایش کیفیت دوره‌های کارآموزی و آموزش‌های فنی - حرفه‌ای خواهد داشت.

د- روندها و تأثیرات فلسفی - روان‌شناختی
روز به روز بر شمار فرانکل (۱۳۷۱) معتقد است که روز به روز بر شمار انسان‌هایی که از فقدان معنا در زندگی خود شکایت دارند افزوده می‌شود. احساس بی‌معنایی و خلاء وجودی تا به آن جا گسترش می‌یابد که باید آن را اپیدمی (همه‌گیری) عصیبت نام نهاد. حضور ارزش‌ها در زندگی امروز محسوس نیست. (برونر، ۱۳۷۳، ص ۲۹۵).

با روند جهانی شدن روز به روز مشکل عدم معنا و احساس هویت در زندگی اجتماعی انسان‌ها تشدید می‌شود، به نحوی که می‌توان عصر حاضر را عصر

- از تجربه فردی و مهارت‌های تحلیلی برای تعیین معانی و مفاهیم ضمنی داده‌ها استفاده می‌کنند.
- در جست و جوی فرصت‌هایی برای مقایسه ادراکات و تفاسیر دیگران از داده‌ها هستند.
- از معانی داده‌ها برای آگاهی از روندهای آینده استفاده می‌کنند.

۲- آینده‌نگر و پیش‌نهاد کننده جهت‌هایی

برای تغییر:

- فعالیت‌های برنامه‌ریزی دسته‌جمعی را تشویق، یاری و راهنمایی می‌کنند.
- کمبود مهارتی یا اطلاعاتی را تشخیص داده، برای به دست آوردن آن، تلاش می‌کنند.
- برنامه‌های منظمی طرح می‌کنند که اهداف دیگران را در بر می‌گیرد.
- عاملی برای رشد و توسعه دیگران‌اند و تلاش می‌کنند توانایی کسانی را که با آن‌ها در تماس‌اند، افزایش دهند.
- سعی در ایجاد شبکه‌ها و روابطی دارند که به طور دو جانبه حامی و پشتیبان یکدیگر باشند.
- کمک می‌کنند تا مشکلات بالقوه و بالفعل شناسایی و حل شوند.

۳- پذیرای ایده‌ها و تجربیات جدید

- روش‌ها و ایده‌های جدیدی را که ممکن است برای حل مشکل به کار روند، جست و جوی می‌کنند.
- خطر کردن را حتی وقتی که منافع بالقوه آن آشکار نباشد، تشویق می‌کنند.
- از شکست به عنوان منبعی برای یادگیری استفاده می‌کنند و دل‌سرد نمی‌شوند.

۴- امیدوار و خوش‌بین

- می‌دانند که دیگران باید رشد کنند و تلاش‌های مثبت برای رشد و یادگیری را تقویت می‌کنند.
- پیش‌رفت فردی و سازمانی را قبول دارند و آن دو را به یکدیگر پیوند می‌دهند.

تزلزل ارزش‌ها نام نهاد. (احمدی، ۱۳۷۷، ص ۵۱) این بحران تزلزل ارزش‌ها در نوجوانان که هنوز عادات رفتاری و سبک زندگی خود را شکل نداده‌اند بیش‌تر تأثیر می‌گذارد. سارتر می‌گوید: "انسان امروز از یک چیز رنج می‌برد و آن این است که نمی‌داند از کجا آمده و به کجا می‌رود و چگونه باید زندگی کند. به قول حافظ:

روزها فکر من این است و همه شب سختم

که چرا غافل از احوال دل خویشتنم

ز کجا آمده‌ام آمدنم بهر چه بود

به کجا می‌روم آخر تنمایی وطنم

فرانکل (۱۹۷۵) معتقد است که جوهر وجود

انسان را سه عامل معنویت، آزادی و مسئولیت تشکیل

می‌دهد. در عصر جهانی شدن خلاء این سه عامل

محسوس است، به ویژه عامل اول یعنی معنویت که

اساس دو عامل بعدی است (پروین، ۱۹۹۷).

رهبران فرهنگی و آموزشی اثربخش در

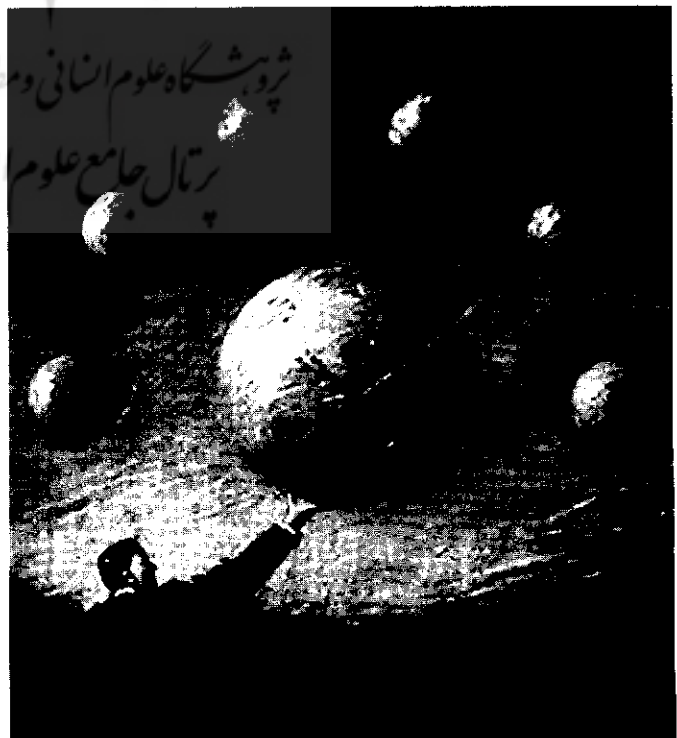
عصر جهانی شدن باید دارای ویژگی‌های زیر

باشند:

۱- داده‌گرا و آینده‌گرا:

در جست و جوی داده‌ها و اطلاعات هستند.

هیچ یک از مسائل و مشکلات به عنوان پدیده‌ای منفرد و منفک تلقی نمی‌شوند، بلکه هر یک در درون مجموعه‌ای نظام یافته قرار می‌گیرند که بر دیگری تأثیر دارند و از آن تأثیر می‌پذیرند.

• امید و خوش بینی واقع گرایانه را حفظ می کنند.

• ارتباط مداوم و نیاز به رهبری و تماس میان گروه‌ها را حفظ می کنند. برای رسیدن به این نیازها باید به طور جدی به توسعه منابع انسانی پرداخت. تاریخ با ملت بزرگی که نمی تواند نیازهای تربیتی شهروندان خود را رفع کند، خوب تا نخواهد کرد. پس، مسئولیت سنگین است. اگر می خواهیم جامعه مورد نظر خود را خلق کنیم، باید نسبت به استفاده از کلیه انرژی‌ها و ابزارهایی نظیر برنامه ریزی استراتژیک، برای ساختن یک فرهنگ جدید (متناسب با یک جامعه اطلاعاتی) متعهد گردیم. (مک کیون، ترجمه یار محمدیان و پاکاریان، ۱۳۷۴، ص ۸-۹۷).

اشنایدر و گینگ ویژگی های دیگری برای رهبران تربیتی و فرهنگی در عصر جهانی شدن ذکر می کنند. آن‌ها معتقدند در صورت وجود ویژگی های زیر، رهبران تربیتی و آموزشی از پس پیچیدگی جهان امروز بر خواهند آمد:

- بینش استراتژیک

- رویکرد جهانی به معضلات کنونی

- توان نوآوری و انطباق با تغییر

- برخورد اخلاقی با مسائل

- توان بالای یادگیری

- توان بالای تغییر ذهنیت و فکر و

انعطاف پذیری

- توان آگاه کردن مردم

- تمایل به ایجاد نظام مشارکتی و پاسخگو

آن‌ها معتقدند که با داشتن چنین ویژگی هایی

هدف بزرگ آموزش و پرورش، یعنی آموختن

یادگیری در زندگی و از زندگی، و فهمیدن جهان در

حال تغییر تحقق می یابد و این رهبران می توانند

نظام های آموزشی را مورد بازسازی قرار دهند.

اصلاح برنامه های تربیتی

سیاست های مربوط به بهبود و اصلاح بنیادی در

آموزش متوسطه باید در چارچوب سیاست های وسیع و

همه جانبه ای که برای اجرای اصل آموزش در تمام

عمر از طریق ایجاد واحدهای آزاد، انعطاف پذیر و تکمیلی برای امر تعلیم و تربیت و راهنمایی تحصیلی - شغلی صورت می گیرد، اتخاذ گردد. صرف نظر از این که این فعالیت ها در درون نظام آموزشی رسمی یا خارج از آن انجام شود، باید به مسائل زیر توجه گردد:

الف - آموزش متوسطه چند بعدی که برنامه های تحصیلی متنوعی، از جمله برنامه های کار حین تحصیل را ارائه دهند.

ب - مؤسسات آموزش عالی آزاد که دارای انواع امکانات و برنامه های اختصاصی کوتاه مدت، دراز مدت تمام وقت و نیمه وقت به صورت آموزش یکپارچه و تخصص های حرفه ای باشد.

ج - ایجاد نظام یک نواخت کردن ارزش مدارک تحصیلی نظری و فنی - حرفه ای و تعیین ارزش آموزش های فنی - حرفه ای که از راه های مختلف کسب می گردد. (یونسکو، ترجمه بیهقی به نقل از نفیسی، ۱۳۷۷، ش ۱).

هیچ یک از مسائل و مشکلات به عنوان پدیده ای منفرد و منفک تلقی نمی شوند، بلکه هر یک در درون مجموعه ای نظام یافته قرار می گیرند که بر دیگری تأثیر دارند و از آن تأثیر می پذیرند. این دیدگاه، ذهن ما را با ماهیت پیچیده و پرکنش و واکنش پدیده های عصر امروز آشنایی سازد و هشدار می دهد که هر گونه کوششی برای حل هر یک از مسائل به تنهایی یا موردی، بسیار بیهوده و غیر کاراست. (اشنایدر و گینگ، ترجمه شهین دخت خوارزمی، ۱۳۷۴، ص ۴).

توجه به موارد زیر در طراحی برنامه های آموزشی و فرهنگی موجب تحول و کارایی بیش تر و غلبه بر مشکلات معاصر می شود:

• نگرش مثبت به جنسیت، زبان، فرهنگ، تفاوت های اقتصادی، معلولیت های جسمی و ذهنی وجود داشته باشد.

• حقوق خویش شناخته شده، به حقوق دیگران احترام گذارده شود.

• درس دادن، فرایند راهنمایی و آسان سازی کارها باشد.

• کودکان تشویق شوند تا مستقل بیندیشند و

اگر می خواهیم
جامعه مورد نظر
خود را خلق کنیم،
باید نسبت به
استفاده از کلیه
انرژی ها و ابزارها
برای ساختن یک
فرهنگ جدید
متعهد گردیم.

چگونگی یادگیری را کشف کنند.

- باید ضمن تقویت ارزش‌های معنوی و انسانی، استعداد و توانایی فرد را برای فهمیدن، قضاوت کردن، تفکر انتقادی و اظهار عقیده پروراند.

نقش خانواده و مدرسه

خانواده و مدرسه باید به محیط‌های مناسب برای پرورش خلاقیت، ایجاد انگیزش و به وجود آوردن احساس امنیت تبدیل شوند. کودکان در این محیط‌ها نه فقط امکان ادامه تحصیل و فراگیری داشته باشند، بلکه والدین و آموزگاران مشتاق و برنامه‌های درسی مطلوب داشته، مورد احترام قرار گیرند و احترام گذاشتن به دیگران را نیز بیاموزند.

توصیه‌های راهبردی

- توجه به آموزش تفکر انتقادی در تمام سطوح آموزشی و استفاده از استراتژی‌های آموزشی که منجر به پرورش تفکر و استفاده از مهارت‌های عقلانی فراگیران می‌شود.

- در آموزش به جای تکیه بر روش‌های سنتی حافظه‌پروری به روش‌های تحقیق و حل مسئله توجه شود. فراگیران به مهارت‌های تصمیم‌گیری و رویارویی با مسائل پیچیده مجهز شوند.

- مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی جزو مهم‌ترین اهداف تعلیم و تربیت قلمداد گردد.

- تأکید روی پرورش مهارت‌های ابراز خود، بیان شفاهی و نوشتاری باید افزایش یابد.

- آموزش زبان‌های خارجی متداول و مورد نیاز برای ارتباط و ارسال پیام و محصولات فرهنگی باید مورد تأکید قرار گیرد. غفلت و بی‌توجهی به زبان‌های بیگانه بایستی هر چه زودتر رفع گردد. بهای بی‌توجهی به این آموزش‌ها تاکنون سنگین بوده، سنگین‌ترین خواهد شد.

- تنوع آموزش‌ها و برنامه‌های آموزشی - آموزش‌های خاص برای گروه‌های معین فراگیران - باید در اولویت قرار گیرد. به جای تکیه بر تمرکز در برنامه‌ها و یکسان‌سازی، به تفاوت‌ها احترام گذاشته شود. متناسب با شرایط اقلیمی و منطقه‌ای،

• روش‌هایی برای تعریف یادگیری، بدون معیار قرار گرفتن نمره، یافته شود. (روش استفاده از نمودار پیش‌رفت، روش‌های کل نگر سنجش شایستگی، روش حداقل شایستگی).

• میان سلامت کودک و نحوه کار او در مدرسه، پیوند نیرومندی وجود دارد. این پیوند چالش عمده‌ای برای برنامه‌ریزان و سیاستگذاران آموزشی به شمار می‌رود.

نقش معلمان و سازمان‌های حرفه‌ای معلمان

سازمان‌ها و معلمان باید به منزله نیروی شناخته شوند که می‌توانند به پیش‌رفت‌های آموزشی کمک‌های شایانی کنند و از این رو با فرایند تعیین سیاست آموزشی ارتباط نزدیک داشته باشند (یونسکو، ترجمه امیری، ۱۳۷۷).

- آموزش و پرورش باید از نخستین سال‌ها به رشد کامل شخصیت انسان‌ها و نیز پیش‌رفت روحی، اخلاقی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه کمک کند و روحیه احترام عمیق به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی را پرورش دهد. در چارچوب این ارزش‌ها، بیش‌ترین اهمیت باید به نقشی داده شود که آموزش و پرورش در برقراری صلح و تفاهم و بردباری و دوستی در میان ملت‌ها و در بین گروه‌های مذهبی و نژادی بر عهده دارد. (یونسکو، ترجمه امیری، ۱۳۷۷، نقل از نفیسی، ۷۷).

- باید اذعان کرد که پیش‌رفت در آموزش و پرورش، عمدتاً به صلاحیت‌ها و توانایی‌های کارکنان آموزشی در کل و به ویژگی‌های انسانی، تربیتی و فنی تک تک معلمان بستگی دارد. (یونسکو، ترجمه امیری، ۱۳۷۷).

- موقعیت معلمان باید با نیازهای آموزش و پرورش، آن گونه که در پرتو اهداف آموزشی ارزشیابی شده، هماهنگ باشد. باید اعتراف کرد که موقعیت درست معلمان و توجه عموم مردم به شغل معلمی در تحقق کامل این اهداف اهمیت زیادی دارد. (یونسکو، ترجمه امیری، ۱۳۷۷).

بیش‌ترین اهمیت باید به نقشی داده شود که آموزش و پرورش در برقراری صلح و تفاهم و بردباری و دوستی در میان ملت‌ها و در بین گروه‌های مذهبی و نژادی بر عهده دارد.

محدودیت‌های زمانی و مکانی آموزشی، به ویژه در دوره راهنمایی و متوسطه برداشته شود. روستایی متناسب با نژاد و هنجارهای شهری آموزش نبیند. نژاد یا میانگین دانش آموزی مورد نظر برنامه‌ریزان باید متنوع و متکثر در نظر گرفته شود.

منابع:

- احمدی، مید احمد: روان‌شناسی توجوانان و جوانان، نشر نخستین، تهران ۱۳۷۷.
- اشنایدر، برتراند و الکساندر گینگ: نخستین انقلاب جهانی، ترجمه شهین دخت خوارزمی، نشر احیا، تهران ۱۳۷۴.
- برورن، ف: فرهنگ توصیفی روان‌شناسی، ترجمه یاسایی، نشر قیام، تهران ۱۳۷۳.
- پهلوان، چنگیز: فرهنگ و برنامه‌ریزی، پژوهشکده علوم ارتباطی و توسعه ایران، تهران ۱۳۵۸.
- تافلر، الوین: جابه‌جایی در قدرت، شهین دخت خوارزمی، نشر نو، تهران ۱۳۷۰.
- تافلر، الوین و هایدی (۱۹۹۳): جنگ و ضد جنگ، ترجمه شهین دخت خوارزمی، نشر سیمرخ، تهران ۱۳۷۲.
- توما، ژان: مسائل جهانی آموزش و پرورش، مرکز نشر دانشگاهی، تهران ۱۳۶۳.
- جهاد دانشگاهی: فرهنگ، پژوهش، دانشجو: مروری بر یافته‌های پژوهش‌های فرهنگی، معاونت فرهنگی جهاد دانشگاهی، تهران ۱۳۷۸.
- خاتمی، سید محمد: از دنیای شهر تا شهر دنیا، نشر نی، چاپ ششم، تهران ۱۳۷۷.
- سارتر، ژان پل: آگزیستانسیالیسم یا مکتب انسانیت، ترجمه جواهری، نشر فرخی، تهران ۱۳۴۸.
- سروش، عبدالکریم: فربه‌تر از ایدئولوژی، مؤسسه فرهنگی صراط، تهران ۱۳۷۲.
- شاف، آدام (۱۹۸۵): جهان به کجا می‌رود، ترجمه فریدون نوایی، نشر آگاه، تهران ۱۳۷۵.
- فرانکل، ویلیام: فریاد ناشنیده برای معنا، ترجمه تبریزی و علوی‌نیا، نشر یادآوران، تهران ۱۳۷۱.
- کندی، پل: (۱۹۹۳)، در تدارک قرن بیستم و یکم، جهان تا سال ۲۰۲۵، ترجمه عباس مخبر، نشر طرح نو، تهران ۱۳۷۲.

- لاکهید، مارلن و ورسپور، آدریان: توسعه کمی و بهبود کیفی آموزش ابتدایی، ترجمه سید جعفری و حسین محمد علی‌زاده، انتشارات مدرسه، تهران ۱۳۷۱.
- لیوچی، آتو و دیگران: جهان در آستانه قرن بیست و یکم، ترجمه علی اسدی، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، تهران ۱۳۶۷.
- ماسن، پ و همکاران: رشد و شخصیت کودک، ترجمه مهشید یاسایی، نشر مرکز، تهران ۱۳۷۰.
- مک کیون، ش: راهنمایی و برنامه‌ریزی استراتژیک در آموزش و پرورش، ترجمه یارمحمدیان و یاکاریان، نشر ققنوس، تهران ۱۳۷۴.
- نفیسی، عبدالحسین: آموزش و پرورش ایران ۱۴۰۰، توصیه‌نامه مجامع (۱)، پژوهشکده تعلیم و تربیت، تک‌نگاشت ۱۵، تهران ۱۳۷۷.
- نفیسی، عبدالحسین: آموزش و پرورش ایران ۱۴۰۰، توصیه‌نامه مجامع (۲)، پژوهشکده تعلیم و تربیت، تک‌نگاشت ۱۶، تهران ۱۳۷۷.
- ووگل، ارنف (۱۹۷۹): ژاپن کشور شماره یک، ترجمه علی اسدی و خوارزمی، نشر فرهنگ، تهران ۱۳۶۶.
- هانتینگتون، ساموئل (۱۹۹۲): نظریه برخورد تمدن‌ها، ترجمه مجتبی امیری، امور خارجه، تهران ۱۳۷۴.
- هندی، چارلز (۱۹۹۴): عصر تضاد و تناقض، ترجمه محمود طلوع، خدمات فرهنگی رسا، تهران ۱۳۷۵.

- FRANKL. V.(1975) THE DOCTER AND THE SOUL. NEWYORK. BANTAN BOOKS.

- PERVIN L. AND P.JOLIVER (1997) PERSONALITY THEORY AND RESEARCH. 7TH ED. NEWYORK.

- RAWLINS ET AL (1988) MENTAL HEALTH PSYCHIATRIC NURSING. 2ED. C.V. MOSBYCO .

- VERSPOOR .A.(1992) CHALLENGES TO THE PLANING OF EDUCATION. WORLD BANK.

کودکان در خانواده و مدرسه نه فقط باید امکان ادامه تحصیل و فراگیری داشته باشند، بلکه باید والدین و آموزگاران مشتاق و برنامه‌های درسی مطلوب داشته، مورد احترام قرار گیرند و احترام گذاشتن به دیگران را نیز فراگیرند.